

Jack FEUILLET, *Linguistique comparée des langues slaves*. Institut d'études slaves, Paris 2018., 725 str.

Knjiga *Linguistique comparée des langues slaves*, koju je objavio pariški Slavistički institut kao 16. djelo u nizu zbirke udžbenika (*Collection de manuels publiée par l'Institut d'études slaves*), sastoji se od 20 poglavlja, a dodana im je bibliografija i tri kazala najnužnijih pojmova sastavljena prema tipu pisma: latinično, starocrkvenoslavensko i ćirilično. Kako se navodi u vrlo kratku *Predgovoru*, knjiga je svojevrsna dogradnja poredbene gramatike Andréa Vaillanta u pet svezaka koja je izlazila od 1950. do 1977. godine, a kojoj je dodan leksik, pri čemu je Feuillet iskoristio ono što je bilo dovoljno suvremeno, a osuvremenio je primjerice sintaksu. Pri prikazivanju jezičnih činjenica dao je prednost suvremenim slavenskim jezicima pred indoeuropskim i baltoslavenskim stanjem.

U *Uvodu (Introduction, str. 9–28)* ukratko se navode podatci o povijesti istraživanja poredbene gramatike, kao i slavistike, metodološke napomene o tome kako je jezični materijal prikazan, a tomu je dodan komentirani pregled alfabeta svih slavenskih jezika. Prvo poglavlje (*Indo-européen et slave, str. 29–48*) donosi pregled indoeuropskih jezika, dakako, s pomnijim obzirom na slavenske jezike kao i na pitanja baltoslavenske zajednice. U kontekstu povijesnih i jezičnih podataka iznosi se problem pojave Slavena u povijesti i doseljenja na prostor današnjih slavenskih jezika te se nabrajaju argumenti za postojanje baltoslavenske zajednice i oni protiv njezina postojanja (potonji onako kako ih je formulirao A. Erhart). U daljnjem opisu slijedi se ova ustaljena struktura: osnovni podatci o praindоеuropskom stanju, zatim opis praslavenskoga i općeslavenskoga stanja (u slučaju fonologije poredbeno se opisuje razvoj svake pojave), odnosno u većoj mjeri starocrkvenoslavenskoga, a potom pregled stanja u suvremenim jezicima prema tradicionalnim jezičnim skupinama – istočnoj, zapadnoj i južnoj.

Drugo poglavlje posvećeno je samoglasnicima (*Système vocalique, str. 49–76*), treće suglasnicima (*Système consonantique, str. 77–105*), a četvrto akcentologiji (*Phénomènes suprasegmentaux, str. 107–118*). Fonološka poglavlja započinju razvojem od indoeuropskoga do praslavenskoga (dakako, na temelju starocrkvenoslavenskih potvrda), zatim se opisuje stanje u starocrkvenoslavenskom, a potom slijedi usporedba razvoja u suvremenim jezicima, i to tako da se pažnja s jedne strane posvećuje očuvanosti staroga sustava, a s druge strane inovacijama. Nakon toga slijedi pregled suvremenoga stanja. U usporedbi razvoja vokalizma promatraju se ove pojave: razvoj *jerova*, ra-

zvoj nazala i pojedinačne pojave poput početnih samoglasnika, velarizacije, sekundarnoga duljenja, razvoja *jata*, skupine samoglasnik + sonant, itd. U suglasničkom sustavu promotrene su ove pojave: korelacija po mekoći, korelacija po zvučnosti, pojedinačne pojave poput sudbine fonema /g/, /x/, /v/, itd. Akcentološko poglavlje opisuje narav slavenskoga naglaska, dijeleći jezike prema mjestu naglaska na one s fiksnim i pomičnim naglaskom, te se osvrće na stanje klitika, tonske opreke, sačuvane samo u slovenskom i BCMS (ime kojim autor obuhvaća bošnjački, hrvatski, crnogorski i srpski), i opreke po duljini, koje se čuvaju u slovenskom, BCMS, češkom i slovačkom.

Usko gramatički dio knjige koncipiran je, barem kada je riječ o glagolima i imenicama, tako da se polazi od šire sintaktičke vizure i potom se pristupa morfologiji. Glagolima se bave poglavlja od petoga do sedmoga: *Struktura glagolske jedinice*, *Glagolska morfologija* i *Glagolski sustav*. Poglavlje o strukturi glagolske jedinice (*Structure de l'unité verbale*, str. 119–146) sadrži nekoliko potpoglavlja. U okviru potpoglavlja o unutarnjoj strukturi rečenice u prvom se odjeljku promatraju priopćajne kategorije pitanja, uzvika te zapovijedi i želje, a izostavlja se izrična rečenica kao tipična. Odjeljak o negaciji osvrće se na položaj niječne čestice, dvostruku negaciju i uporabu negacije uz glagole straha, sprječavanja i zabrane (za uporabu negacije s padežima upućuje se na poglavlje 12, odjeljak 2.2.3., kojega međutim u knjizi nema, a misli se očito na odjeljak 1.2.3.). Odjeljak o modalnim glagolima opisuje glagole mogućnosti, obveze i želje. Potpoglavlje o netipičnim rečenicama sadrži odjeljak o subjektnoj funkciji unutar kojega se promatraju sročnost, bezlične konstrukcije i koreferencija. Odjeljak o strukturama koje autor naziva esivnima predstavlja egzistencijalne, atributne, situativne (smještaj u prostoru) i posvojne rečenice. Zaseban je odjeljak posvećen pasivu, a razmatra se njegov oblik i uporaba. U okviru potpoglavlja o redu riječi obrađen je neobilježeni iskaz, ograničenja u položajima (klitike) i priopćajna svrha (tematizacija, fokalizacija).

Poglavlje o glagolskoj morfologiji (*Morphologie verbale*, str. 147–199) opisuje prezent (nastavke, razrede i vrste, stanje u suvremenim jezicima), aorist (nastavke, tipove aorista, stanje u suvremenim jezicima) i ostale oblike: od prezentske osnove futur, imperativ, prezentski participi; od infinitivno-aoristne osnove infinitiv i supin, prošli participi, složena vremena s *l*-participom; imperfekt (osnove na *-a-*, osnove na *-ja-*, osnove na *-ě-*, glagol *biti*, stanje u suvremenim jezicima).

Poglavlje o glagolskom sustavu (*Système verbal*, str. 201–249) u žarište interesa stavlja stanje u bugarskom jeziku s objašnjenjem bogatstva sustava i velike količine literature, pa mu malo nedostaje poredbena perspektiva. Po-

glavlje obuhvaća glagolske kategorije koje su opisane u oprekama: po vidu, po vremenu i po načinu. Potpoglavlje o vidskim oprekama obuhvaća ove odjeljke: opreka svršeno – nesvršeno, koju autor naziva »ograničenje«; opreka po izvršenosti (npr. *jedem ~ jeo sam*); opreka po dinamičnosti, koja se odnosi na tradicionalno supostavljanje imperfekta kao oznake trajanja radnje u prošlosti ili ponavljanja radnje i aorista kao izraza potpuno dovršene radnje u određenom trenutku u prošlosti; opreka po (ne)određenosti za glagole kretanja. Potpoglavlje o vremenskim oprekama polazi – umjesto od trojne – od dvojne podjele glagolskih vremena na prošla i neprošla te ih s gledišta iskaza dijeli s obzirom na vremenski odmak govornika od trenutka govorenja na dvije sfere odnosno skupine. Prvu, sferu neodmaknutosti čine svršeni i nesvršeni prezent, perfekt i futur drugi. Sferu odmaknutosti čine vremena koja izražavaju radnju koja se odvila prije trenutka govorenja (aorist, imperfekt i pluskvamperfekt). Zaseban odjeljak ovoga potpoglavlja posvećen je odnosu aorista i perfekta te čimbenicima koji utječu na izbor među njima. Potpoglavlje o modalnim oprekama opisuje zapovjedni način, hipotetičnost (termin koji autor pretpostavlja kondicionalu) te dvije kategorije svojstvene samo suvremenomu bugarskom (i makedonskom) jeziku: evidencijalnost, kojom se izražava govornikovo (ne)svjedočenje radnji o kojoj govori, i admirativ, koji izražava čuđenje govornika izazvano neočekivanim događajem.

Osmo poglavlje bavi se strukturom imenske jedinice (*Structure de l'unité nominale*, str. 251–257), s potpoglavljima o položaju determinatora, o položaju pridjeva i o položaju adnominalnih dopuna. Deveto poglavlje prikazuje imeničku morfologiju (*Morphologie nominale*, str. 259–322). Nakon uvodnoga opisa imenskih kategorija slijedi potpoglavlje o sklonidbi u starocrkvenoslavenskom jeziku s poredbenopovijesnim objašnjenjima postanka pojedinih osnova. Navode se paradigme, podrijetlo nastavaka, stanje u starocrkvenoslavenskome i posebnosti gdje ih ima. U dvama odjeljcima opisuju se samoglasničke osnove (osnove na *-o-*, osnove na *-u-*, osnove na *-a-*, osnove na *-i-*) i suglasničke osnove, raspodijeljene po rodu: muške osnove na *-n-*, osnove srednjega roda na *-n-*, *-nt-* i *-s-* te ženske osnove na *-r-* i *-ū-*. Naredno potpoglavlje bavi se općim razvojem imenskih kategorija u slavenskim jezicima: padežni sustav, broj, živost, sklonidbeni tipovi prema rodu (muški, ženski i srednji), proširenje nastavaka u pojedinim jezicima (iz *u*-osnova, *i*-osnova i suglasničkih osnova). Treće potpoglavlje opisuje stanje u suvremenim slavenskim jezicima po skupinama (istočna, zapadna, južna), navodeći paradigme i njihovu analizu za svaki jezik ovim redom: ruski, ukrajinski, bjeloruski, poljski, lužičkosrpski, češki, slovački, slovenski, BCMS, bugarski, makedonski.

Deseto poglavlje opisuje determinatore (*Déterminants*, str. 323–350), koji su podijeljeni na određeni član, referencijalne determinatore i kvantifikatore. Potpoglavlje o određenom članu u bugarskom i makedonskom jeziku opisuje njegovu morfologiju, uporabu i odnos prema drugim determinatorima sa značenjem određenosti ili neodređenosti, te prema kvantifikatorima i posesivima. Referencijalni determinatori, koji su morfološki podudarni zamjenicama, razvrstavani su na pokazne, upitne, posvojne, neodređene (u koje su uvršteni neodređeni na *ně-*, niječni na *ni-* i ostali, poput *jeterъ*) i ostale, koji obuhvaćaju izricanje individualnosti i identiteta (*samъ, -žde*), drugosti (*imъ*) te kakvoće i veličine (*sicъ, takъ, tolikъ, selikъ, jelikъ* i sl.). Kvantifikatore autor dijeli na totalizatore (*vъsvъ*), distributivne kvantifikatore (*vъsakъ, kъždo*) i djelomične kvantifikatore, koji obuhvaćaju značenja ‘nekoliko’, ‘više’, ‘manje’, ‘mного’, ‘malo’ te osobne kvantifikatore, kao što je primjerice *nekolicina*. Sve navedeno opisuje se od starijega stanja prema suvremenim jezicima ako je primjenjivo.

U daljnjim poglavljima (11–15) slijedi opis pojedinih sintaktičkih skupina: glagolska, imenička, zamjenička, pridjevna, priložna. Poglavlje o glagolskim skupinama (*Groupes verbaux*, str. 351–389) opisuje vrste zavisnih struktura. Autor predlaže podjelu tih struktura na aktancijalne, odnosne i okolnosne, a dodaje im i bezlične skupine. Aktancijalne strukture obavljaju službu subjekta, objekta i atributa, a dijele se na dopune, koje mogu biti, uvjetno rečeno, indikativne (veznik *jako*) i subjunktivne (veznik *da*), i na neizravna pitanja (veznici *jeda, li, ašte*). Odnosne strukture dijele se u dvije vrste: aktancijalne (koje obavljaju službu u glagolskoj skupini) i adnominalne (koje imaju kvalifikacijsku službu u imeničkoj ili zamjeničkoj skupini). Aktancijalni relativni moraju uzimati u obzir antecedent, a uključuju *iže* za živo i *ježe* za neživo, a za neodređenost im može biti dodano *ašte* (*iže ašte*). Adnominalni relativni dijele se na opći relativ koji je neobilježen (*iže*), relativ kakvoće (*jakъ, kakъ*) i relativ posvojnosti (*čii*). Zasebno su izdvojeni (jer su podrijetlom prilozi) prostorni relativni koji obuhvaćaju mjesto (*ide, ideže* itd.), smjer (*jamože*) i elativnost (kretanje iz čega; *jōduže, otъnjōdu(že)* itd.). Okolnosne strukture dijele se na vremenske (prema shemi prije – za vrijeme – poslije: *prēžde daže* (*ne*) ~ *jegda(že)* ~ *pon'eže*; prema shemi otkad – dokad: *otъn'eli(že)* ~ *donъždeže, doideže* itd.), uzročne (*jako, imъže, pon'eže, zan'e* itd.), pogodbene (*ašte*), dopusne (*ašte i*), namjerne (*da*), posljedne (*da, jako*), poredbene, koje mogu podrazumijevati ili jednostavnu usporedbu (veznik *jako* ili *jakože*; paralelne strukture: *jako – tako*), ili pak intenzifikaciju, kvantifikaciju i gradaciju (osnove *jel-* i *tol-*). Bezlične skupine obuhvaćaju nelične oblike: infinitiv i

supin, participe i gerundive (glagolske priloge). Za infinitiv su izdvojene ove službe: subjekt, objekt, odredište (cilj), dopuna imenici ili pridjevu, infinitiv iza veznika. Opisani su participi s pomoćnim glagolom te osnovne službe participi u zavisnim strukturama: indirektna pitanja, relativni, dopune i apsolutne konstrukcije.

Poglavlje o imeničkim skupinama (*Groupes nominaux*, str. 391–438) razlikuje ove njihove službe: aktancijalne, adnominalne i okolnosne. U okviru aktancijalnih služba obrađeni su subjekt, objekt i ostale službe. U okviru subjekta izdvojen je neodređeni subjekt (kada je glagol u 3. licu množine), subjekt u dativu, subjekt u genitivu (negacije). U okviru opisa objekta izdvajaju se glagoli s jednim objektom (razvrstani su padeži: akuzativ, genitiv, dativ, instrumental, lokativ), glagoli s dvama objektima (dvostruki akuzativ, akuzativ i dativ, dativ i genitiv) i posebna uporaba genitiva (genitiv negacije, partitivni genitiv, genitiv u uskličnim rečenicama). Ostale službe obuhvaćaju atribut objekta, dativ cilja i službu vršitelja radnje u pasivnoj konstrukciji. Adnominalne službe opisane su za genitiv i dativ. Izdvojena su ova genitivna značenja: posvojnost i pripadnost; materija, kakvoća i količina; objektno i subjektivno značenje. Dativ je apostrofirani kao zamjena genitiva za izražavanje posvojnosti. Okolnosne službe podijeljene su na prostorne, vremenske i pojmovne dopune, uz navođenje pripadajućih prijedloga. Prostorne dopune obuhvaćaju izražavanje mjesta, smjera, kretanja iz čega ili u što, kretanja kroz što i prostorne mjere. Vremenske dopune uključuju konkretno i apstraktno dijeljenje vremena (konkretno uključuje sat, doba dana, dan, mjesec, godinu itd., a apstraktno prijevremenost, istovremenost i poslijevremenost), te točku polaska i dolaska. Pojmovne dopune obuhvaćaju odnose susljednosti (uzrok, stanje stvari, dopusnost, odredište, način, sredstvo, društvo), odnose uzajamnosti (odnosi utemeljeni na razlici, odnosi usmjerenosti, naklonost, neprijateljstvo, razmjena, cijena, odnosi sukladnosti) i odnos razgraničenja.

Poglavlje o zamjениčkim skupinama (*Groupes pronominaux*, str. 439–453) obrađuje lične i anaforičke zamjenice, supstitutivne zamjenice i autonomne zamjenice. Za lične i anaforičke zamjenice opisuje se stanje u starocrkvenoslavenskom jeziku, stanje u suvremenim jezicima i posebnosti u uporabi koje uključuju zamjenicu kao subjekt (u slučajevima kada je subjekt tematiziran ili fokaliziran; komitativne konstrukcije; različite načine izražavanja neodređenoga subjekta – 3. lice množine glagola, 2. lice jednine, uporaba imenice *čovjek* u smislu bezličnosti), kratke zamjeničke oblike u dativu i akuzativu te uporabu 2. lica množine umjesto jednine kao izraz formalnosti i pristojnosti. Supstitutivne zamjenice morfološki su podudarne determinatorima, pa

se navode samo rijetki otkloni u bugarskom i makedonskom jeziku (pokazne i količinske zamjenice). Autonomne zamjenice nemaju podudarnih jedinica među determinatorima, a obuhvaćaju zamjenice *кѣто* i *ѣѣто* te neodređene i niječne zamjenice.

Poglavlje o pridjevnim skupinama (*Groupes adjectivaux*, str. 455–483) opisuje sklonidbu pridjeva, sklonidbu komparativa, sklonidbu participa i pridjevne dopune. U potpoglavlju o sklonidbi pridjeva daje se opis starocrkvenoslavenske sklonidbe koja je podijeljena na neodređenu i određenu sklonidbu, a unutar određene sklonidbe luče se tri podtipa jer je uz tvrdi i meki zasebno izdvojen i jotirani tip (npr. *sin'ii*). Pregled općega razvoja tiče se razvoja neodređene i određene sklonidbe, opreke tvrdoga i mekoga sklonidbenog tipa te suglasničkih i samoglasničkih alternacija. Potom se daje pregled u suvremenim jezicima. Na sličan je način opisana i sklonidba komparativa, uz dodatak o tvorbi toga stupnja, a za participe su navedeni samo padežni oblici koji se razlikuju od pridjevske sklonidbe. U potpoglavlju o pridjevnim dopunama pridjevi koji mogu imati dopunu razvrstani su prema padežu dopune: genitiv, dativ, instrumental i akuzativ.

Poglavlje o priložnim skupinama (*Groupes adverbiaux*, str. 485–518) dijeli priložne jedinice na okolnosne, modalizatore i modifikatore. U okolnosne su uvršteni, kao i tradicionalno, mjesni, vremenski i pojmovni (zapravo načinski) prilozi. Mjesni prilozi značenjski se dijele na četiri podsustava: mjesto (*-de*), smjer (*-amo*), ablativnost i elativnost (odakle i u što?; bez morfološke oznake u starocrkvenoslavenskome) i perlativnost (kroz što?; *-ođdu*, *-ođde*). Po navedenim nizovima provlače se upitni mjesni prilozi (*кѣде*, *kamo*, *коđду*) i njihovi spojevi sa *ot-*; deiktični prilozi, izvedeni od zamjeničkih osnova (*сѣде*, *сѣмо*, *соđду*, itd.); opreke u odnosu na kakav orijentir (unutra; vani; gore; dolje; npr. *отрѣ* – *вънотрѣ* – *изотри* – *отрѣјоđду*, itd.); opreke u odnosu na kakvu os ('ispred', 'iza'); ostali prilozi, u koje su ušli oni s oznakom blizine i daljine (postali popriloženjem srednjega roda pridjeva) te oni sa značenjem 'kod kuće' i 'okolo'. Vremenski prilozi označeni oznakom *-gda* podijeljeni su na upitne priloge (*кѣгда/когда*) i njihove spojeve kojima se dobivaju neodređene (*нѣкѣгда*), niječne (*никѣгда*) i totalizatorske (*въсѣгда*) izvedenice; priloge koji imaju odnos prema iskazu ('sada', 'prije', 'poslije' i sl.); priloge koji nemaju odnos prema iskazu, a koji mogu biti povezani uz linearnu podjelu vremena ('još', 'već'), uz segmentalnu podjelu – trajanje od nekoga trenutka (npr. 'odsad', 'dosad', 'dugo') ili pak uz polarnu podjelu ('nikad', 'uvijek' i međustupnjevi). Pojmovni odnosno načinski prilozi podijeljeni su po obliku na one koji završavaju samoglasnikom (*-o*, *-ě*, *-i*) i ostale, koji uključuju zavr-

šetak *-bsky*, padežne oblike i okamenjene izraze. Zaseban je odjeljak posvećen stupnjevanju pojmovnih priloga, gdje se uz tip na *-ěj-* i tip na *-(j)e* uključuju i tzv. nepravilni komparativi supletivnih osnova i analitički oblici svojstveni bugarskomu i makedonskomu. Priložne modalizatore autor je podijelio u tri tipa: prosudbene, vrijednosne i modalizatore osporavanja. Prosudbenim modalizatorima izriče se prosudba koja se može temeljiti na apstraktnom mišljenju (polovi nužnosti i nemogućnosti te međustupnjevi uvjerenosti, sigurnosti, vjerojatnosti, slabe vjerojatnosti), na konkretnom mišljenju zasnovanu na osjetima koje se tiče stvarnosti, doimanja ili poznatosti ('doista', 'očito', 'općepoznato' i sl.) i na izvoru iz druge ruke ('navodno', 'tobože' itd.). Vrijednosni ili ocjenjivački modalizatori izriču emotivni ili misaoni stav (npr. 'nažalost' ili 'razumljivo'). Modalizatorima osporavanja izriče se negiranje u smislu 'nikako', 'jedva', 'skoro'. Modifikatori mogu biti intenzifikatori ('vrlo', 'mnogo'; 'dosta', 'krajnje'; 'sasvim' i sl.), restriktivni ('malo'; 'samo'; 'otprilike' i sl.) i aditivni ('također, isto tako').

Šesnaesto poglavlje posvećeno je brojevima (*Numéraux*, str. 519–545) i ima četiri potpoglavlja: morfološke varijacije, semantičke značajke, obilježavanje konstituenata i brojevni prilozi. Nakon osvrta na složenost brojevnoga sustava slavenskih jezika prikazuje se morfologija glavnih brojeva ovim redom: 1, 2, 3 i 4, 5–9, 10, 11–19, desetice, stotice, brojevi iznad stotica, juktapozicija i koordinacija složenih brojeva. Među ostalim brojevima nalaze se zbirni brojevi, brojevnice imenice i približni brojevi (npr. *desetina* 'oko deset' u bugarskom i makedonskom). Opis semantičkih značajka bavi se oprekama po živosti i po obosobljenosti. Potpoglavlje o obilježavanju konstituenata opisuje rekciju brojeva od 2 do 4 i od 5 nadalje te se osvrće na posebno stanje u bugarskom i makedonskom uzrokovano analitizmom. Potpoglavlje o brojevnim priložima prikazuje priloge izvedene od osnova brojeva, sa značenjem 'koje po redu', 'koliko puta', 'koji put' itd.

Sedamnaesto poglavlje bavi se iskaznim obilježivačima (*Marquants d'énonciation*, str. 547–557) koji se dijele u dvije velike skupine: oni koji se tiču obilježenih iskaza i izražajne (ekspresivne) čestice. Prvi su opisani prema ovim kategorijama iskaza: pitanje, uzvik, zapovijed i želja. Izražajne čestice, za čiju je ilustraciju i ovdje odabran bugarski jezik, podijeljene su na čestice obraćanja, ilokucijske čestice (koje se dalje dijele na upitne, zapovjedne, uzvične i potvrdne) i reakcijske čestice.

Veznicima je posvećeno 18. poglavlje (*Joncteurs*, str. 559–571). Autor ih dijeli u tri skupine: koordinacijski, veznici ulančavanja (katenativni) i objasnidbeni. Koordinacijski se veznici dalje dijele na sastavne, rastavne i suprotne.

Katenativni veznici dijele se na one koji sijeku iskaz (prostorno, vremenski ili disjunktivno), na one koji tekst slažu u sekvencije (vremenske, razložne, logičke) i na raspravljačke veznike, koji pridonose nadrečeničnom jedinstvu i obuhvaćaju raznolika značenja – dodavanje, disjunkcija, dopuštanje, ograničavanje i slično (npr. ‘osim toga’, ‘inače’, ‘konačno’, ‘svakako’, ‘ipak’, ‘uostalom’ itd.). Objasnidbeni veznici mogu biti ilustrativni (npr. ‘naime’, ‘a kamoli’ itd.), meta-jezični (‘tako reći’) i rekapitulirajući (‘ukratko’, ‘drugim riječima’ i sl.).

U 19. poglavlju donosi se opis tvorbe riječi (*Formation des mots*, str. 573–654) koji se dijeli u tri potpoglavlja: preverbacija odnosno prefiksalna tvorba glagola, sufiksalna tvorba i slaganje. Polazi se od starocrkvenoslavenskoga jezika i daje suvremeno stanje svakoga pojedinog tvorbenog sredstva. Glagolske prefikse autor dijeli, po uzoru na Jacquesa Veyrenca, na one koji tek neznatno modificiraju smisao osnovnoga glagola, one koji ga pobliže određuju i one koji razgrađuju prvobitno značenje glagola čineći glagol tek značenjskom dopunom. Izdvajaju se ova značenja: prostorno, vremensko i pojmovno, dakako s daljnjim potpodjelama. Prostorna značenja donose se većinom u oprekama: ulaženje/izlaženje, uspinjanje/silaženje, ispred/iza, iznad/ispod, približavanje/udaljavanje, sabiranje/rasipanje, prolaženje, obilaženje i dr. Vremenska značenja prefiksâ razvrstana su s obzirom na početak, trajanje i završetak radnje te njezino ponavljanje. Prefiksi s pojmovnim značenjem mogu označavati jačinu odnosno mjeru u kojoj se radnja obavlja, postignuće, na koji je način radnja obavljena (podrobno, neuspješno, obrnuta radnja, npr. *svezati – razvezati*), radnju zbog koje je nešto propušteno, negativna i pejorativna značenja, te ostala značenja poput nadilaženja, umanjivanja i sl. Sufiksalna tvorba najprije je opisana za glagole. Promatraju se sufiksi za imperfektivizaciju, sufiks *-nq-* i leksički sufiksi u pravom smislu, za razliku od prethodnih koji imaju gramatičku funkciju, kojima se glagoli izvode od imenica, pridjeva, glagola i drugih vrsta riječi. Imenička sufiksalna tvorba prikazuje nulti sufiks, tvorbu imenica koje označuju osobe, konkretnih imenica, imenica koje označuju mjesto, glagolskih imenica, apstraktnih imenica, zbirnih imenica, umanjivanja i uvećanica. Pridjevna sufiksna tvorba prikazana je prema podjeli pridjeva na opisne i odnosne, unutar kojih se navode pojedini sufiksi prema plodnosti, uz kratak osvrt na participe. Slaganje je opisano za glagole, imenice i pridjeve. U slučaju imenica i pridjeva ovamo je uključena i prefiksalna tvorba. Složenice se dijele prema strukturi, tj. odnosima među sastavnicama, a u slučaju pridjeva i s obzirom na to je li druga sastavnica glagolska ili imenička.

Dvadeseto poglavlje opisuje leksik (*Formation du lexique*; str. 655–696). Autor se najprije ukratko osvrće na pitanja slavenske pradomovine, seobe,

povijesne pojave Slavena, slaveniziranja Bugara i patrijarhalnoga društvenog uređenja s obitelji kao jedinom zajednicom. Naglašava se konzervativnost praslavenskoga leksika, a glavnina je poglavlja posvećena posuđenicama. Najprije se navode posuđenice iz starih, kako ih autor naziva, »predslavenskih« (jer se Slaveni prema povijesnim izvorima tada još nisu pojavili na povijesnoj sceni) dodira s iranskim i germanskim plemenima, gdje se izdvaja gotsko posredništvo pri prijenosu pojedinih latinskih leksema. Zatim slijede prabugarski elementi, a potom stanje u suvremenim jezicima. No treba naglasiti da je za primjer odabran bugarski jezik s objašnjenjem da od svih slavenskih jezika on ima najviše stranih leksičkih elemenata. Doduše, kada bi se radio poredbeni prikaz leksika svih slavenskih jezika, vjerojatno bi samo to poglavlje zauzimalo broj stranica koliko ima cijela ova knjiga. Tako da je ograničenje s jedne strane razumljivo. Ipak, mora se reći da zbog toga u ovom poglavlju (kao i kod ranije navedenih glagolskih kategorija) nedostaje poredbeni aspekt koji je smisao knjige.

Opisani su redom leksički utjecaji iz različitih izvora. Na prvom je mjestu grčki utjecaj, koji je razrađen po leksičkim poljima: religija; vojska, politika i administracija; kultura; čovjek i društvo; čovjek i priroda; ostalo (gdje su ušli glagoli i pridjevi). Zatim slijedi latinski i romanski (naime talijanski) utjecaj. Odjeljak o balkanskom utjecaju obuhvaća zajednički balkanski leksik te rumunjske i albanske prinose. Odjeljak o turskom utjecaju najopsežniji je i sadrži ove podcjeline: o povijesnom leksiku iz vremena Otomanskog Carstva; o čovjeku; društveno-ekonomski život; stanovanje; priroda; apstraktni pojmovi; kategorija »ostalo« obuhvaća glagole i pridjeve (gdje se, kao i slučaju grčkoga utjecaja, stječe dojam da su leksička polja rezervirana samo za imenice) te nepromjenljive riječi; udvajanje s početnim *m* kao obilježje familijarnoga jezika (npr. *strah-mrah* 'strah i tomu slično'); tzv. izafetske konstrukcije (u kojima konstrukcija determinator + determinirani dobiva posvojni sufiks, npr. *din-dušmanin* 'neprijatelj vjere'). Nakon toga navode se međusobni slavenski leksički utjecaji, a detaljnije se obrađuje utjecaj starocrkvenoslavenskoga i ruskoga na ostale jezike. Potom slijedi mađarski utjecaj te utjecaj zapadnoeuropskih jezika: grčko-latinska terminologija; talijanski, njemački, engleski i francuski utjecaj.

Sama po sebi, odnosno po naslovu, ovakva se knjiga čini kao prava poslastica za svakoga slavista ili onoga koji će to tek postati. Njezina pojava, k tome na francuskom jeziku, ulijeva nadu u budućnost slavistike. No knjiga opsežna i obuhvatna kao ova, a iz pera jednoga autora, mora imati i neke elemente podložne raspravi jer su njezin sadržaj i način obrade nužno odraz

autorovih izbora. Tako je jedno od pitanja koja se otvaraju ono o zastupljenosti dijalekata u odnosu na književne jezike. Naime, vrlo se često čini da je riječ o poredbenom prikazu književnih jezika, što nije posve u skladu s poredbenopovijesnim pristupom jezičnoj porodici, iako je u načelu razumljivo odakle proizlazi takvo ograničenje. Kategorija BCMS u podjeli južnoslavenskih jezika, uobičajena u suvremenoj slavistici, često zanemaruje dijalektnu složenost toga prostora i zaobilazi pojave u kajkavskom i čakavskom narječju hrvatskoga jezika koje su podudarne sa slovenskim ili su sasvim osobite. To pogotovo dolazi do izražaja u fonologiji, npr. skupina *čr*, protetski vokali (str. 63), razvoj skupina *sk* i *zg* (str. 81), neutralizacija po zvučnosti na kraju riječi (str. 97), sudbina slogotvornoga *l* (str. 67), navodna odsutnost prednaglasne duljine (str. 75), futur sa svršenim prezentom glagola *biti* (str. 182) itd. S jedne strane, valja razumjeti da je riječ o geografski malenu prostoru i da bi inzistiranje na takvim podacima rezultiralo neproporcionalnom zastupljenošću pojedinih malih jezika i dijalekata, no s druge strane, nameće se pitanje kako, primjerice iz kroatističke perspektive (iz koje je izrečena ova primjedba), biti siguran da su i ruski, ukrajinski i poljski dijalekti (spomenimo jezike s najviše govornika) tretirani »pravedno« u tom smislu. (Popis literature, nerazmjerno kratak u odnosu na opsežnost knjige, ne ohrabruje.) Istini za volju, treba napomenuti da je posebnost čakavskoga i kajkavskoga narječja dvaput spomenuta (odsutnost futura sa *ću*, str. 183; odsutnost padežnoga sinkretizma, str. 277).

Već je naprijed spomenuto da poglavlja o glagolskim kategorijama i o leksiku opisuju u prvom redu stanje u suvremenom bugarskom jeziku, a nedostaje im poredbeni aspekt koji je smisao i tema knjige. S druge strane, fokusiranje na područje za koje je autor usko specijaliziran može biti korisno jer omogućuje pouzdano i temeljito upoznavanje sa stanjem u (barem) jednom području. Neka se druga poglavlja naprotiv ne mogu čitati s pouzdanjem: ona gdje su primjeri navedeni pogrešno, a korektura nije dokraja provedena. Takvih mjesta nažalost ima poprilično mnogo, odnosno više nego što bi ovakvo izdanje trebalo podnijeti. Neke su pogreške sustavne, npr. *o* pod kratkosilaznim naglaskom u primjerima iz BCMS uvijek je *u*, pa tako nalazimo imeničke oblike *nusa* (str. 115), *kunj*, *Buže* (str. 317), *nukat* (str. 318), *suli*, *kukoš*, *pulje* (str. 319), *kulo*, *kula*, *uko*, *uči* (str. 320), pridjeve *krutak* (str. 60), *dubar* (str. 61), veznike *utkle* (str. 367), *дик(ле)*, *дик не* (str. 368), itd. Na nekim se mjestima u citiranju starocrkvenoslavenskih primjera potkralo pogrešno slovo stare ćirilice ili je pojedino slovo izostalo, npr. *Сръдъца* umj. *Сръдъца* (str. 57), *мѣдъ* umj. *мѣдъ* (str. 58), *печешн* umj. *печешн* (str. 81), *тѣшто* umj. *тѣсто* (str. 87), *вѣнѣ* umj. *вѣтвѣнѣ* (str. 124), *Нюдѣнскъ* umj. *Нюдѣнскъ* (str. 129),

ЛНІАТН умј. ЛНІАТН (str. 155), ПОНТН умј. ПОПНТН (str. 158), ПРНОРѢСТН умј. ПРНОВРѢСТН (str. 176), ОВОІАКЪ умј. ОВОІАКЪ (str. 329, 333), ПРЪВЪКѢ умј. ПРЪВЪКѢ (str. 366), ЛЮВНВЪ умј. ЛЮВНВЪ (str. 483), ШТЪДЪ умј. ШТЪЖДЪ (str. 658), a katkad se miješaju latinica i ćirilica: srp. *kŕi*, str. 59; vr. ѠШТН, vr. ѠШААХЪ умј. ВРЪШТН, ВРЪШААХЪ, str. 195 (ovdje je pri unosu ćirilичnih znakova slijed vr., čini se, prepoznat kao kratica za staroruski (*vieux russe*) umjesto kao dio starocrkvenoslavenske riječi). Kao nastavak množine imenica srednjega roda u makedonskom naveden je *-ija* umjesto *-inja* (str. 322). Nezanemariva je i količina nesustavnih pogrešaka, a osobito su nezgodne one u poglavlјima o fonologiji. Slijede neke uočene pogreške: csl. sufiks *-iši-* umjesto *-iči-* (str. 36), hrv. *sviteća* умј. *svijeća* (str. 41), slov. *vôk* умј. *vôlk* (str. 67), češ. *kŕěst* умј. *křestь* (str. 68), slov. *mėja* умј. *mēja*, BCMS *šč* умј. *šč* (str. 83), češ. *křídlo* умј. *křidlo* (str. 86), slov. *jacji* умј. *jačji* (str. 103), mak. *vidav* умј. *видов* (str. 113), slov. *břt* умј. *brât* (str. 116), bug. *трява, тряваше, трявало* умј. *трябва, трябваше, трябвало* (str. 122), slov. *yo* умј. *jo* (str. 141), polj. *plačeć* умј. *plačeš* (str. 166), slov. *bos, bodes* умј. *boš, bodeš* (str. 182), bug. *ducazi* умј. *bucazi* (str. 663), češ. *lalich* умј. *kalich* (str. 666). Ima pogrešaka i u sklonidbenim paradigmama, npr. na stranicama 286, 331, 337, 347. Na nekim je mjestima u primjerima pisanim starom ćirilicom izostala bjelina među riječima, čak i ako se zanemari spoјeno pisanje klitika, npr. НВАРОНИЦЪСКІЕ умј. НВАРОНИ ЦЪСКІЕ (str. 245), ПРНШЕСТВНЕСЪНА умј. ПРНШЕСТВНЕСЪНА, str. 377, ili je pak bjelina ondje gdje ne bi trebala biti (npr. ВЕЛН КМЪ, str. 222, СЪ ГРЪШЕННА, str. 378). Vrlo rijetko mogu se zateći i propusti u francuskom priјevodu, npr. češ. *dal jsem ho jeho otcі – je l'ai donnée a mon père* umjesto *a son père* (str. 144).

Zbog navedenih propusta knjiga Jacka Feuilleta *Linguistique comparée des langues slaves* namijenjena je više stručnjacima, koji će ju znati čitati te prepoznati nekororigirane pogreške, nego studentima koje bi pojedini pogrešno navedeni oblici mogli dovesti do nedoumica ili do krive spoznaje. Navedene pogreške upozorenje su i stručnjacima da knjigu čitaju oprezno i sa zadržkom. Ipak, da prikaz ne bi završio u negativnom tonu, treba naglasiti kako knjiga, bez sumnje, donosi mnogo vrijednih i korisnih podataka okupljenih – što je važno – na jednom mjestu i usustavljenih na poticajan način, a to je, konačno, i bio povod da se ona prikaže.

SANDRA POŽAR